

نقش پدافندی دعا

بر آرامش خانواده در شرایط بحرانی

جوت الاسلام والمسلمین محمدباقر مشکاتی
کارشناس دینی و استاد حوزه

براساس مبانی دینی و آموزه‌های الهی، دعا و نیایش با خالق هستی در شرایط بحرانی، به‌ویژه برای خانواده‌ها، نقش پدافندی و آرامش بخش بسیار مهمی ایفا می‌کند. این نقش را می‌توان از جنبه‌های مختلف بررسی کرد:

● ایجاد آرامش روانی و کاهش اضطراب
در شرایط بحرانی مثل جنگ که اضطراب و نگرانی به شدت افزایش می‌یابد، دعا به عنوان راهی برای ارتباط با نیروی برتر هستی (خداوند)، می‌تواند به فرد و خانواده احساس پناهگاه و امید بدهد. این ارتباط باعث می‌شود که فرد احساس تنهایی و بی‌پناهی نکند و با توکل بر خدا، توانایی مقابله با مشکلات را در خود ببیند. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ». آن‌ها کسانی هستند که ایمان آورده‌اند و دل‌هایشان به یاد خدا آرام می‌گیرد. آگاه باشید که تنها با یاد خدا، دل‌ها آرام می‌گیرد»(رعد: ۲۸). این آیه به‌وضوح نقش «ذکر» (که دعا نیز جزئی از آن است) را در ایجاد آرامش قلبی بیان می‌کند. وقتی انسان با تمام وجود به خدا روی می‌آورد و دعا می‌کند، احساس می‌کند که قدرتی بی‌نیاهت از او حمایت می‌کند و این خود منبع عظیمی از آرامش است.

● تقویت بنیان خانواده و هم‌بستگی اعضا
در شرایط بحرانی و سخت دعا می‌تواند اعضای خانواده را متحد کند. وقتی همه با هم برای حل یک مشکل دعا می‌کنند، احساس هم‌بستگی و مسئولیت‌پذیری متقابل در بین آن‌ها تقویت می‌شود که خود یک سپر دفاعی محکم در برابر فروپاشی روانی خانواده در مواجهه با بحران هاست. پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند: «دعای پدر برای فرزند، مانند دعای پیامبر برای امتش است» (بحارالأنوار، ج ۷۱، ص ۱۶۳).

● افزایش صبر و تاب‌آوری
بحران‌ها معمولاً با سختی‌ها و مشقت‌هایی همراه هستند. دعا به انسان کمک می‌کند تا در برابر این سختی‌ها صبورتر باشد و توانایی تحمل مشکلات را در خود افزایش دهد. از منظر دینی، دعا نه‌تنها به معنای درخواست و طلبیدن است، بلکه به معنای رضایت به قضای الهی و تسلیم در برابر اراده خداوند نیز هست. خداوند در قرآن کریم (بقره: ۱۵۵-۱۵۶) می‌فرماید: «و به شکیباییان بشارت ده، آن‌ها که هرگاه مصیبتی به ایشان رسد، می‌گویند: ما از آن خدا بییم و به سوی او بازمی‌گردیم».

● جلب رحمت و کمک الهی
در نهایت، از نگاه دینی، دعا عاملی برای جلب رحمت و عنایت الهی است. خداوند در قرآن کریم وعده داده است که دعای بندگان را اجابت می‌کند: «و پروردگارتان فرمود: مرا بخوانید تا شما را اجابت کنم» (غافر: ۶۰). «یا [کیست] آن که دعای درمانده را چون او را بخواند، اجابت می‌کند و آسیب را برطرف می‌سازد؟» (نمل: ۶۲). این امید، خود به‌تنهایی می‌تواند به‌عنوان یک عامل پدافندی قوی در برابر ناامیدی و یأس، عمل کند.

● نهادینه کردن فرهنگ دعا در خانواده
والدین باید تلاش کنند دعا به فرهنگ خانواده و روند همیشگی زندگی خانوادگی تبدیل شود؛ در زمان‌های طلایی که همه اعضای خانواده درکنار هم هستند، دعای دسته جمعی با حضور قلب، تأثیر بسزایی دارد. گاهی فقط یک گفت‌وگوی ساده و صمیمانه با خدا می‌تواند تنوع و نشاط در خانه ایجاد کند. از اعضای خانواده بخواهید که هربار یک نفر مسئول خواندن دعا باشد. این کار حس مشارکت و مسئولیت‌پذیری را افزایش می‌دهد. به فرزندان خود فضایی آرام و شخصی برای رازونیز با خدا بدهید. در کنار دعا و نیایش، برای کودکان از داستان‌های ساده و قابل فهم و برای نوجوانان از داستان‌های عمیق‌تر و پرمعتر استفاده کنید و در پایان هر داستان، بر نقش دعا و توکل در رسیدن به نتیجه مطلوب یا حفظ آرامش در شرایط سخت تأکید کنید. به‌طور خلاصه، دعا در شرایط بحرانی برای خانواده، نه صرفاً یک عمل عبادی، بلکه یک سازوکار دفاعی معنوی و روانی است که با استناد به آیات قرآن کریم و روایات اهل بیت (ع)، با ایجاد آرامش، تقویت هم‌بستگی، افزایش صبر، بازدارندگی از گناه و جلب رحمت الهی، به اعضای خانواده کمک می‌کند تا با چالش‌ها مقابله و از سلامت روحی و معنوی خود محافظت کنند، بنابراین والدین برای نهادینه‌سازی دعا در خانه و خانواده، به‌ویژه در شرایط بحرانی، تلاش کنند.

شنیدنی

راز غیبت هدهد

سمانه رضوانی آگاهی بدجور دلم می‌خواست جای کسانی باشم که می‌دانند مأموریتشان در این دنیا چیست و مستقیم به آن‌ها گفته‌اند فلان کار را انجام بده و رسالت‌تو در این دنیا این است. مثلاً خیلی دلم می‌خواست جای هدهدی باشم که در خدمت سلیمان نبی (ع) بود و مأموریت‌هایی داشت. سلیمان دنبالم می‌فرستاد که کجایی و چرا از مسئولیت دور ماندی و خبری از تو نیست؟ هرچند هدهد پیش سلیمان نبود، ولی دلیل داشت... سلیمان دنبال هدهد گشت و گفت: «چرا هدهد را نمی‌بینم؟ شاید از غایبان است و بی‌اجازه من غیبت کرده است»؛ «وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهَدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ» (نمل ۲۰). «اگر دلیل خوبی برای غیبتش نداشته باشد و عذرش موجه نباشد، قطعاً او را مجازات می‌کنم یا او را سر می‌برم...»؛ «لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنَنِي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ» (نمل ۲۱). خیلی طول نکشید که هدهد حاضر شد و گفت: «من به چیزی که تو از آن در جهان آگاه‌نشده‌ای، خبر دارم و از ملک سیاه‌پرای توخبری راست و مهم آورده‌ام»؛ «فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ نَحْطُ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بَنَاتٍَ بَقِينَ» (نمل ۲۲).

گفت: «من زنی را پیدا کردم که بر مردم کشوری، پادشاهی داشت و به آن زن هرگونه دولت و نعمت عطا شده بود و علاوه بر این‌ها، تخت با عظمتی داشت»؛ «إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَوَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ» (نمل ۲۳). «اما من، او و قومش را دیدم که برای غیرخدا یعنی خورشید سجده می‌کنند و شیطان، کارشان را زینت داده است و فکر می‌کنند کار خوبی می‌کنند و مانع آن‌ها شده است که در راه حق باشند»؛ «وَجَدْنَاهَا وَقُومَهُهَا يَتَّبِعُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ. وَزَيَّنَّ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ» (نمل ۲۴). هدهد تعجب کرده بود که آن‌ها چرا برای خداوندی سجده نمی‌کنند که آنچه در آسمان‌ها و زمین پنهان است، آشکار می‌کند؟ و هرچه مخفی و آشکار می‌کنند، می‌داند. «الَّا يَتَّبِعُوا اللَّهَ الَّذِي يَخْرِجُ الْغَبَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُنْصِرُونَ» (نمل ۲۵). «خدایی که معبودی جز او نیست و پروردگار و صاحب عرش عظیم است»؛ «اللَّهُ إِلَهِ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ» (نمل ۲۶). حرف‌های هدهد که تمام شد، سلیمان خواست درباره چیزهایی که او می‌گوید، تحقیق کند که آیا راست می‌گوید یا دروغ... «قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ» (نمل ۲۷).

شکر

شنبه
۳۱ خرداد ۱۴۰۴
۲۵ تیرماه ۱۴۴۴
شماره ۶۵۵

۱۴

مهر

شان نزول سوره انسان

بیست و پنجمین روز از ماه ذی‌الحجه که به مناسبت سالروز نزول سوره هل‌آتی یا انسان، «روز خانواده» نام گرفته، فرصت مناسبی است تا در ظرفیت‌های خانواده برای تحولات مهم فرهنگی، اجتماعی و... تأمل کنیم. بنابر گزارش‌ها، درپی بیماری امام حسن (ع) و امام حسین (ع)، پیامبر(ص) به حضرت علی (ع) و حضرت زهرا(ص) پیشنهاد نذر روزه خانوادگی را دادند و آن حضرات هم از این پیشنهاد استقبال و پس از عافیت فرزندانشان، اقدام به سه روز، روزه‌داری کردند. تاالینجاوادای نذر، کاری معمول است. نقطه عطف این اقدام، بخشش سه‌روزه افطار به اسیر، مسکین و یتیم است که درپی آن آیات سوره مبارک انسان نازل شد.

گذشتن از محبوس‌ترین‌ها

از نکات مهم این واقعه، آن است که پیامبر(ص) در آن شریک نبودند و این یعنی این سوره مبارک فقط درباره اهل بیت(ع) نازل شده است. نکته دیگر آنکه شرایط امتحان و ابتلا همیشه برای همه انسان‌ها وجود دارد. مهم آنکه خانواده در بچوب‌حه ابتلا نات هم درصدد رعایت ارزش‌ها و حرکت در مسیر تراز باشد؛ چنان‌که اهل بیت(ع) در اوج نیاز خود، ایثار و گذشت کردند و آیه نازل شد: «وَيُطْلَمُونَ اللَّعْلَامَ عَلَىٰ حَٰجَةٍ مَّشْكِيئًا وَيَتِيمًا وَّأَسِيرًا» (انسان، ۸). در این میان همدلی، وحدت و اتفاق نظر اعضای خانواده در بخشش و ایثار نیز مهم و الگوبخش است.

اخلاص، عمل را ماندگار می‌کند

آموزه مهم دیگر در این واقعه، تلاش امیرالمؤمنین(ع) برای رفع نیازهای خانواده است که در این راه حتی برای قرض هم اقدام کردند و این الگویی مهم برای مردان جامعه ما محسوب می‌شود. نکته مهم دیگر آنکه اگر انسان خلوص نیت داشته باشد و کار را برای رضای خدا انجام دهد، عملش ارزش افزوده می‌یابد و مانا و جاودانه می‌شود. شرایط زندگی انسان‌ها همیشه معمول و عادی نیست. گاهی شرایط به‌گونه‌ای پیش می‌رود که در اضطراب قرار می‌گیریم؛ مثل اتفاقاتی که این روزها تجربه می‌کنیم. اگر برای کسب فضایل و ترک رذایل تمرین نکرده باشیم، در این شرایط نمی‌توانیم رفتار بجا و درست از خود بروز دهیم.

ایثار؛ قله زیست مؤمنانه

از مهم‌ترین قله‌های زیست مؤمنانه، ایثار و گذشت در شرایط ویژه است. تاجایی‌که شاهدیم این روزها نانویی که برادر خود را از دست داده است، از خدمت دست برنمی‌دارد و هر کسی به نوعی درصدد ایثار در حق دیگران است. چنین روحیه‌ای به جامعه، شکل یک خانواده می‌دهد و این انسجام ملی، مسیر جامعه‌پردازی را هموار می‌کند. لذا این روزها که کشور در معرض جنگی تحمیلی قرار گرفته است، بیش از هر زمان به وحدت نیاز داریم و باید بدانیم رفتارهایی از این دست هر قدر کوچک، دارای اثر عمیق بر وحدت و همدلی است و با محبت و همدلی، می‌توان بر بسیاری از مشکلات غلبه کرد. به فرموده امیرالمؤمنین(ع)، «انسان‌ها بنده محبت هستند». اگر این رفتارها را پررنگ کنیم، عبور از این شرایط آسان‌تر می‌شود.

الزامات تربیت نسل ایثارگرو مجاهد

اندیشمندان و فعالان عرصه تربیت، همگی اذعان دارند که تربیت، مسیری مستمر، جاری و تدریجی است. این سه ضلع باید درکنار هم باشند تا تربیت رخ دهد. لذا در روایات، آغاز تربیت فرزند، بیست سال قبل از ولادت او درنظر گرفته شده است؛ یعنی زمانی که انسان به‌عنوان مادر یا پدر باید برای خودسازی و تربیت و رشد خود اختصاص دهد؛ برای همین هم انتخاب همسرا مهم‌ترین عناصر در تربیت فرزند شناخته می‌شود؛ چون تا جهان‌بینی زوج‌ها و اهداف و آرمان‌های آن‌ها اصولی و منطقی با مبانی الهی و صحیح نباشد، تربیت هم اصولی نخواهد بود و به نتیجه مدنظر نخواهد انجامید.

بررسی ویژگی‌های خانواده تراز

به مناسبت سالروز نزول سوره «هل‌آتی»

دست خیر از بطن خانواده برمی‌آید

التفاتی‌فاز؛ نقطه عطف این بخشش
سه‌روزه افطار به اسیر، مسکین و یتیم این‌است که درپی آن آیات سوره مبارک انسان نازل شد

گفت‌وگو

آمنه مستقیمي از جلوه‌های کبایست و تدبیر ما در مرور وقایع مهم تاریخ اسلام و درس‌آموزی از آن‌ها. ایجاد ارتباط میان این اتفاقات با مسائل روز و انتخاب نام و عنوان مناسب در همین راستاست؛ چنان‌که سالروز ازدواج اُسَمانی حضرت زهرا(ص) و حضرت علی(ع)، روز ازدواج و سالروز نزول سوره مبارک انسان در شأن اهل بیت پیامبر(ص)، روز خانواده نام گرفته‌اند و فرصتی فراهم می‌آورند تا در سایه مرور اتفاقات تاریخی، امروز و فردا را بسازیم. به مناسبت فرارسیدن روز خانواده با سیده‌اعظم التفاتی‌فاز، مسئول اداره پژوهش مرکز مدیریت حوزه علمیه خراسان بخش خوارهان و مدرس حوزه، درباره بایدهای خانوادگی در شرایط ویژه کشور با نگاه به سیره اهل بیت(ع) گفت‌وگو کرده‌ایم.

مادر؛ محور تربیت

برای نهادینه کردن ارزش‌ها و رفتارهای کوچک، باید به‌تدریج و مستمر عمل کنیم تا یک ارزش و رفتار صحیح در فرزندان نهادینه شود، در تربیت نسل شهادت‌طلب و مجاهد هم باید همین مسیر را در پیش گرفت تا جهان‌بینی توحیدی در هنگام لازم، بروز و ظهور بیابد. مهم آنکه در پروسه تربیت، مادر نقش مؤثرتر و ریشه‌ای‌تری دارد. مادر به لحاظ ویژگی‌های شخصیتی، با حوصله‌تر، با محبت‌تر و همراه‌تر است؛ چنان‌که در سیره شهدا نیز شاهدیم که معمولاً مادران مشوق فرزندان و زنان، مشوق همسرشان، برای حضور در جهاد هستند.

ولایت‌مداران، پرورش‌یافته خانواده هستند

امروز هم برای دفاع از خاک وطن در مقابل تجاوز صهیونیست‌ها به فرزندان ولایت‌مدار نیاز داریم که جز در بستر خانواده تربیت نمی‌شوند. فرزندان باید پیش از این، ولایت‌مداری را در فضای خانواده تجربه کرده باشند تا امروز در فضای اجتماعی آن را به منصف ظهور برسانند. علاوه بر این، در این شرایط ویژه یکی از رسالت‌های مهم ما، ایجاد فضای انس و محبت و آرامش است که آن هم از خانواده ریشه می‌گیرد. باید زمینه‌سازی لازم درباره ضرورت دفاع از وطن و جهاد در این راه صورت گرفته باشد تا اگر نیاز به حضور در جایگاه‌های مختلف وجود داشت، خانواده پذیرش لازم را داشته باشد.

پدافند خانواده مقابل جنگ روانی

از دیگر الزامات خانوادگی این روزها، تقویت روحیه جهادی، افزایش آگاهی و بصیرت و ایجاد حس وحدت و همدلی است. اگر خانواده درست ایفای نقش کند، شاهد دوران گذار خوبی خواهیم بود اما اگر خانواده نقش بنیادین خود را ایفا نکند و خودمحور باشد، شاید نتوانیم آن رفتاری را که باید، از خود نشان دهیم. ما امروز درکنار جنگ فیزیکی، با عملیات روانی هم مواجهیم. دشمن از همه ظرفیت‌های رسانه‌ای بهره می‌گیرد تا روحیه مقاومت مردم را تضعیف کند. این روزها اعضای خانواده باید با تقویت روحیه هم و تحلیل‌های درست و پیگیری اخبار از منابع رسمی، مقابل این تهاجمات ایستادگی و کمک کنند تا در این میدان جنگ روانی، پیروزی حاصل شود. تقویت وحدت و انسجام داخلی و اعتماد به سربازان جبهه اسلام درمقابل تلاش دشمن برای سانسور و کم‌رنگ جلوه دادن موفقیت‌ها و دستاوردهای نظامی ما، از رسالت‌های مهم خانواده در شرایط کنونی است.

از دعا غافل نشویم

در شرایط جنگ ترکیبی که امروز با آن مواجه هستیم، یکی از پدافند‌های مهمی که خانواده می‌تواند بستر آن را فراهم کند، معنویت و توسل و تمسک به دعاست. درکنار همه کارها، حفظ روحیه معنوی و توسل و ارتباط با خدا برای تأمین آرامش و آماده‌سازی درونی در رویارویی با دشمن، بسیار اهمیت دارد تا به برکت دعای امام زمان (عج) و ایثار سربازان گمنام حضرت، به زودی شاهد پیروزی جبهه حق باشیم.

دعا و توسل؛ امیدبخش و مایه آرامش

همان‌طور که پیامبر(ص)، حضرت علی(ع) و دخترشان را برای شفاي فرزندان به نذر روزه و دعا توصیه کردند، در این شرایط هم هرچه ما ارتباط‌مان را با خدا پررنگ‌تر کنیم و اهل توسل و دعا‌های جمعی در خانواده باشیم، هم روحیه‌مان تقویت و هم ان شاء... به جبهه حق کمک می‌شود، به‌ویژه آنکه حضرت زهرا(ص) فرمودند: «دست خدا با جماعت است». مجموعه توصیه‌های معنوی رهبر معظم انقلاب برای این روزها، مثل مداومت بر قرائت سوره فتح و دعای چهاردهم صحیفه سجادیه و توسل به ائمه(ع)، می‌تواند آرامش و امید را بر خانواده و فضای جامعه حاکم کند.

روشنا

رسول خدا(ص)، هرکه نامه جنگاوری را برساند، همچون فردی است که بنده‌ای را آزاد کند و در دروازه ثواب جنگ او شریکش باشد.

با نامه‌های امام تا کربلا(نامه اول)

می‌خواهم به شیوه جدم و سیره پدرم رفتار کنم

درواقع وصیتی است که خطاب به محمد حنفیه نوشت و آن را مهر کرد و پس از سپردن به برادر بزرگ‌تر به راهی رفت که جدش او را به آن فراخوانده بود. امام نه‌تنها خطاب به برادرش بلکه خطاب به امت اسلامی و همچنین برای اینکه دیگران دلایل قیام او را بدانند، در اولین نامه‌اش چنین نوشت: «حسین شهادت می‌دهد که معبودی جز خدای یگانه‌ای که شریکی ندارد، نیست و محمد بنده و فرستاده اوست که از جانب حق به حق مبعوث شده

پس از اینکه امام حسین بن علی(ع) به زیارت حضرت رسول(ص) رفت، پس از زیارت و ثنای پروردگار، آن بزرگوار به خوابی سبک فرو رفت و خواب رسول خدا(ص) را دید که به او بشارت شهادت داد. پس از همین رؤیای صادقه، او قصد حرکت از مدینه را داشت که با برادرش محمد حنفیه به مشورت نشست و هر دو بر پناه بردن به خانه خدا و دعوت از دیگر مسلمانان رضایت داشتند. همین شد که امام به همراه اهل وعیالش راهی مکه شد. اولین نامه حضرت اباعبد... (ع)

است و اینکه بهشت و دوزخ، حق است و روز رستاخیز- بدون شک- خواهد آمد و خداوند، خفتگان را قیبرا را برمی‌انگیزد و من از سر مستی و طغیان و فسادانگیزی و ستمکاری قیام نکردم، تنها برای اصلاح در امت جدم به‌پا خاستم. می‌خواهم امر به معروف و نهی از منکر کنم و به روش جدم و پدرم علی بن ابیطالب(ع) رفتار کنم. هرکه سخن حق مرا پذیرفت، پس خداوند به پذیرش او (پاداش) آن سزاوارتر است و هرکه دعوت مرا نپذیرفت، صبر می‌کنم تا خداوند میان من و این مردم به حق دآوری کند که او بهترین داوران است. این وصیت من است به تو ای برادر! توفیق من جز از ناحیه خداوند نیست؛ بر او توکل می‌کنم و بازگشتم به سوی اوست».